

«ПІСКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ СВІТУ» ЯК АРТПРАКТИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Тетяна АСЛАНЯН, кандидатка психологічних наук,
доцентка, старша наукова співробітниця відділу
психології малих груп та міжгрупових відносин
Інституту соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України, Україна*

Сучасні умови функціонування освітньої системи України визначаються впливом тривалого воєнного стресу, що суттєво змінює запити до змісту та форм освітньої діяльності. Діти, які навчаються в умовах війни, перебувають у ситуації

хронічної небезпеки, невизначеності та втрат, що впливає на їх психоемоційний стан, поведінку та здатність до навчання. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток соціально-емоційної культури як складової освітнього процесу. Соціально-емоційне навчання розглядається як підхід, спрямований на формування навичок саморегуляції, емоційної обізнаності та соціальної взаємодії (CASEL, 2020).

В умовах тривалої травматизації традиційні вербально орієнтовані підходи не завжди є достатньо ефективними, особливо в роботі з дітьми, які мають обмежені можливості до вербалізації травматичного досвіду. Це зумовлює потребу у впровадженні невербальних, інтегративних та безпечних форм роботи, які дозволяють працювати з емоційними переживаннями без їхнього прямого відтворення.

Методика «Піскова реконструкція світу» виникла як відповідь на кризову ситуацію у м. Слов'янську влітку 2014 року після активної фази бойових дій. Напередодні початку нового навчального року постала гостра потреба у створенні безпечного формату роботи з дітьми, які пережили досвід війни, але не були готові до його вербалізації в межах традиційних психологічних підходів. У цей період освітнє середовище функціонувало в умовах високого рівня тривоги, невизначеності та емоційної напруги, а повернення дітей до навчання супроводжувалося труднощами адаптації, порушеннями поведінки, підвищеною збудливістю або емоційною відстороненістю (ЮНІСЕФ, 2025).

Місцева влада підтримала ініціативу психологів і волонтерів громадської організації «ПРОМИР», і ми провели перший раз груповий захід із дітьми та батьками на дитячому майданчику на центральній площі міста. Концептуалізація методики та впровадження пов'язані з роботою Т. С. Асланян.

Методика «Піскова реконструкція світу» є груповою психопросвітницькою артпрактикою, що дозволяє дітям символічно відтворювати власний досвід через створення образів у піску. Вона передбачає поєднання діагностично-проективного етапу, етапу трансформації образу, психоедукаційного блоку та рефлексивного завершення (Асланян, 2025).

Ключовою перевагою методики є можливість роботи з травматичним досвідом без прямої вербалізації, що є особливо важливим у роботі з дітьми (Malchiodi, 2012).

Теоретичні засади методики базуються на інтеграції кількох підходів. Вона спирається на ідеї аналітичної психології, зокрема концепцію «картини світу» як внутрішнього відображення досвіду (Jung, 1964), а також на принципи пісочної терапії (Kalff, 1980). Важливим компонентом є травмоінформований підхід, який враховує вплив травматичного досвіду на розвиток і навчання дітей (CE International, 2022). Методика узгоджується з моделлю психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (MHPSS), що передбачає поєднання індивідуальних і групових форм допомоги (IASC, 2007). Методика також ураховує ідеї історико-культурної картини світу, відповідно до яких колективна ідентичність формується через переживання історичних потрясінь і досвід їхнього подолання (Горностаї, 2024). Використання піску як природного й культурно близького матеріалу, а також спільне створення символічних композицій сприяють інтеграції індивідуального досвіду в колективний простір переживання, підтримують відчуття належності, соціальної згуртованості та формування ресурсних способів осмислення травматичного досвіду.

На відміну від класичних арттерапевтичних підходів, методика «Піскова реконструкція світу» інтегрує психоедукаційний компонент та орієнтована не лише на індивідуальне, а й на групове переживання досвіду в межах громади.

Її застосування спрямоване не тільки на зниження психоемоційної напруги, але й на розвиток базових життєвих компетентностей та відновлення відчуття безпеки.

Педагогічний потенціал методики полягає у можливості її інтеграції в освітній процес як інструменту соціально-емоційного навчання. Вона сприяє розвитку ключових компетентностей, зокрема саморегуляції, усвідомлення емоцій, емпатії та навичок безпечної взаємодії (CASEL, 2020). Методика може використовуватися як форма групової роботи в закладах освіти, інструмент підтримки адаптації дітей до навчального процесу, а також ресурс для педагогів у роботі з дітьми, які пережили травматичний досвід.

Особливістю методики є її спрямованість не лише на індивідуальну підтримку дитини, а й на відновлення соціальних зв'язків та формування відчуття безпеки в межах громади. У контексті тривалої травматизації важливою є не лише робота з наслідками травми, а й створення умов для підтримання психоемоційної регуляції у процесі її тривалого впливу.

Методика «Піскова реконструкція світу» є ефективною артпрактикою розвитку соціально-емоційної культури дітей в умовах війни, що поєднує освітній і психосоціальний підходи. Вона демонструє потенціал як інструмент інтеграції психосоціальної підтримки в освітній процес та сприяє формуванню життєвих компетентностей, необхідних для адаптації в умовах невизначеності.

Перспективами подальших досліджень є емпірична верифікація ефективності методики та її адаптація до різних вікових груп і освітніх контекстів.

Література

1. Асланян, Т. (2025). *Психологічні студії*, (2). Волинський національний університет імені Лесі Українки. <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2025.2>
2. ГО «ПРОМИР». (n.d.). *Home* [Facebook page]. Facebook. Retrieved May 8, 2026, from facebook.com URL: <https://www.facebook.com/promir.psychologists/photos/pb.100063696735549.-2207520000/1931717193736592/?type=3>
3. Горностай, П. П. (2024). Історико-культурна картина світу та історична травма українців. *Проблеми політичної психології*, 15(29), 7–29. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol15-Year2024-157>
4. Дитячий фонд ООН (UNICEF). Ukraine humanitarian situation report No. 52. 2025. https://www.unicef.org/ukraine/media/53181/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_52%20FINAL.pdf.pdf
5. UKMA Lectures & Conferences (31 жовт. 2017 р.) Слов'янськ. [Відео]. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7AVNwu5qqBM>
6. CASEL. (2020). *What is SEL?* <https://casel.org>
7. Center for Excellence International. (2022). *Introduction to trauma-informed practices*. https://ceinternational.org/wp-content/uploads/2022/05/Ukrainian_Introduction-To-Trauma-Informed-Practices-1.pdf
8. IASC. (2007). *Guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings*.
9. Jung, C. G. (1964). *Man and his symbols*. Doubleday.
10. Kalff, D. M. (1980). *Sandplay: A psychotherapeutic approach to the psyche*. Sigo Press.